

5. 6. 2006

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky vyplývající z chování nezakázaného mezinárodním právem a její úprava ve vztahu k mezinárodním prostorům

Práce na VII. studentskou vědeckou konferenci z Mezinárodního práva veřejného

(napsáno v rámci výběrového předmětu Právo mezinárodních prostorů)

Akademický rok 2005/2006

1. Úvod

V mezinárodním právu veřejném se výrazu „odpovědnost“ používá především ve dvou významech. (1) V první řadě jde o odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování, tj. za porušení závazků vyplývajících z mezinárodního práva (angl. *responsibility*). (2) Druhým typem je odpovědnost za škodlivé následky činností, které nejsou mezinárodním právem zakázány (česky někdy též „ručení“, angl. *liability*). Zatímco dnes není sporu o tom, že odpovědnost států za protiprávní chování a s ní související povinnost odškodnit poškozený stát vyplývá z obecného mezinárodního práva a je jedním z jeho základních principů[1], stejně tak se uznává, že odpovědnost založená pouze na vzniku škody a s ní spojená reparační povinnost dosud z obyčejového mezinárodního práva nevyplývá.[2]

Praxe ukazuje, že odpovědnost státu za protiprávní chování nepředstavuje dostatečnou odpověď na některé výzvy současnosti, zejména v oblasti ochrany životního prostředí. Mezinárodní odpovědnost státu ve smyslu *responsibility* nastupuje totiž tehdy, když dojde k porušení mezinárodního závazku státu, které je státu přičitatelné. Státu se přičítá pouze chování jeho orgánů a dalších osob, které se fakticky podílejí na výkonu vládní moci, popř. jednají v jeho zájmu nebo s jeho souhlasem. Škody na životním prostředí však většinou vznikají z činnosti soukromých osob, jejichž chování se státu nepřičítá. Kromě subjektivního prvku často chybí i objektivní prvek mezinárodně protiprávního chování. Kromě toho existují případy, kdy mezinárodně protiprávní chování nenastane, i když byla státu způsobena škoda jednáním jiného státu, pokud se uplatnila některá z okolností vylučujících protiprávnost.[3]

Potřeba kompenzace přeshraničních škod v situacích, kdy nedojde k porušení mezinárodního práva, je motivací mimo jiné pro rozvoj druhého typu mezinárodní odpovědnosti, odpovědnosti ve smyslu *liability*. Ta je tak zakládána *inter partes* mezinárodními smlouvami. Tato otázka je také už téměř tři desetiletí předmětem práce Komise OSN pro mezinárodní právo, a to pod názvem „Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky vyplývající z chování nezakázaného mezinárodním právem“ (angl. *International Liability for Injurious Consequences arising out of Acts not Prohibited by International Law*).[4]

Předmětem této práce je analýza současného stavu rozvoje tohoto druhu mezinárodní odpovědnosti, a to nejprve v obecné rovině, dále pak ve vztahu k mezinárodním prostorům, jejichž smluvní úpravy s tímto institutem v různých podobách počítají.

2. Mezinárodní odpovědnost ve smyslu *liability*

2.1 Otázka existence základů *liability* v obyčejovém právu

Vnitrostátní právní řády mnoha států znají objektivní odpovědnost za škody způsobené vysoce nebezpečnou činností. Různé druhy těchto činností nelze právně zakázat, protože společnosti přinášejí nemalý prospěch a užitek, na druhé straně není společensky přijatelné, aby škodlivé následky takové činnosti nesly nevinné individuální oběti. Právní řády proto stanoví objektivní odpovědnost provozovatelů nebezpečné činnosti, tj. odpovědnost za výsledek (škodu), která vznikne bez ohledu na to, zda došlo k protiprávnímu chování či zavinění provozovatele, a jež provozovatele motivuje k maximálním preventivním opatřením.[5]

Občas bývá argumentováno, že základy obdobné objektivní odpovědnosti, odpovědnosti států za škodlivé následky nezakázaných jednání, jsou dány i v obecném mezinárodním právu. Jako důkaz bývají uváděna některá soudní a arbitrážní rozhodnutí, jež z takové odpovědnosti údajně vycházejí, zejména případy *Trail Smelter* (arbitr. 1941), *Korfský průliv* (MSD 1949), či *Lac Lanoux* (arbitr. 1957), Stockholmská deklarace OSN o životním prostředí z roku 1972 a některé příklady z praxe států.[6]

Rozhodčí tribunál ve věci *Trail Smelter*, který řešil otázku škod na životním prostředí vzniklých v USA imisemi oxidu siřičitého ze soukromé slévárny v Kanadě, prohlásil, že podle zásad mezinárodního práva „nemá žádný stát právo užívat nebo dovolit užívat své území takovým způsobem, aby způsobil kouřem škodu na území jiného státu nebo majetku či osobám na něm, pokud má takový případ závažné následky a pokud byla škoda jasně a přesvědčivě prokázána“ (zásada *sic utere tuo ut alienum non laedas*).[7]

Ve známém případě *Korfského průlivu* Mezinárodní soudní dvůr konstatoval, že je povinností každého státu nedovolit vědomě, aby jeho území bylo použito pro činnost proti právům jiných států.[8] Ve věci *Lac Lanoux* arbitrážní tribunál v r. 1957 řešil spor mezi Francií a Španělskem o tom, zda Francie smí využívat vodu z předmětného jezera, ležícího na jejím území, k vodním dílům, což se mohlo dotknout množství vody v řece vytékající z jezera a dále tekoucí do Španělska. Tribunál konstatoval, že stát na horním toku má dle pravidel dobré víry povinnost brát v úvahu různé přítomné zájmy, snažit se je uspokojit do té míry, pokud je to slučitelné se sledováním jeho vlastního zájmu a ukázat, že má skutečně snahu smířit zájmy státu na dolním toku řeky se svými vlastními. (Dodejme, že francouzský projekt dle tribunálu tyto podmínky splňoval.)[9]

Ani jeden z těchto případů neprokázal přesvědčivě existenci obecně platných pravidel o mezinárodní odpovědnosti (international liability) za nezakázané činnosti v obyčejovém mezinárodním právu.[10] J. Malenovský poznamenává k dvěma prve zmíněným případům, že se zde ostatně jednalo převážně o aplikaci závazku bdělosti (due diligence), a tedy o posouzení odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování.[11]

Je pravda, že Stockholmská Deklarace OSN o životním prostředí z roku 1972 ve své Zásadě 22 stanovila, že „státy mají povinnost spolupracovat při dalším rozvíjení mezinárodního práva v otázkách odpovědnosti (liability) a náhrady škody obětem znečišťování a jiných ekologických škod, jež byly způsobeny činností prováděnou v rámci jejich jurisdikce nebo činností prováděnou pod jejich kontrolou v oblastech mimo jejich jurisdikci. Je ovšem nutno zdůraznit, že tato deklarace je i přes velké množství signatářů právně nezávazný dokument, soft-law, doporučující povahy. Navíc i ze samotného znění uvedené zásady lze dovodit maximálně to, že jde o závazek do budoucna, tj. státy mají teprve příslušná nová pravidla vypracovat a přijmout.[12]

Ve prospěch existence odpovědnosti - *liability* v obyčejovém mezinárodním právu nemluví ani praxe států. V minulosti došlo k několika případům, kdy stát, který způsobil škodu při legální činnosti a za absence smluvních závazků, poskytl poškozenému státu určité finanční plnění. Tak tomu bylo např. v případě, kdy USA zaplatily Japonsku 2 miliony dolarů za škody na zdraví posádky a na nákladu lodi *Fukuryu Maru*, ozářené v roce 1954 při (tehdy legálních) amerických jaderných pokusech v Tichomoří, nebo když v roce 1982 vyplatily Marshallovým ostrovům kvůli škodám z někdejších jaderných pokusů 100 milionů dolarů. USA považovaly tyto úhrady za platby ex gratia.[13] Za platbu ex gratia lze považovat i odškodnění poskytnuté Sovětským svazem Kanadě za škody způsobené havárií družice *Kosmos 954* v roce 1978, která zamořila svým radioaktivním palivem část neobydleného

kanadského území (více o tomto případě viz bod 3.1). V jiných případech, a to u katastrof většího rozsahu - nejviditelnějším případem je havárie v Černobylu (1986) - k žádnému odškodnění poškozených států nedošlo.[\[14\]](#)

S ohledem na uvedené je zřejmé, že odpovědnost států za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem doposud z obyčejového mezinárodního práva nevyplývá a že může být založena jen *inter partes* mezinárodními smlouvami.

2.2 Smluvní úpravy

Ve smluvní praxi států lze nalézt několik cest vedoucích k náhradě škody přesahující hranice států, způsobené rizikovou činností osobám, na majetku nebo na životním prostředí. Škála řešení se pohybuje od výlučné odpovědnosti osob provozujících nebezpečnou činnost (provozovatelů) až po odpovědnost státu, pod jehož jurisdikcí je činnost provozována. V prve zmíněném případě jde o soukromoprávní odpovědnost (*civil liability*), nikoli o mezinárodní odpovědnost (*international liability*). Mezi oběma krajnostmi najdeme různé modalities spočívající ve spojení odpovědnosti provozovatele s jistou subsidiární odpovědností státu, pod jehož jurisdikcí je činnost prováděna. Odpovědnost provozovatelů je také zpravidla omezena určitou maximální výší kompenzace.[\[15\]](#)

Příkladem primární odpovědnosti státu v právě uvedeném smyslu je úprava, kterou přináší Úmluva o odpovědnosti za škodu způsobenou vesmírnými objekty z roku 1972, byť jen pro přesně vymezené druhy škod (více o ní níže, viz 3.1). Státy obecně dávají přednost úpravám, které vycházejí z primární odpovědnosti provozovatelů daných rizikových činností, tedy z odpovědnosti soukromoprávní. Uzavírají tak speciální mezinárodní smlouvy unifikační povahy, kterými sjednocují svou vnitrostátní úpravu této odpovědnosti.

S výlučnou odpovědností provozovatele (bez jakékoli odpovědnosti státu) počítá např. Iuganská Úmluva o civilní odpovědnosti za škody vzniklé z činností nebezpečných pro životní prostředí z roku 1993. Se subsidiární odpovědností státu se setkáme např. ve smlouvách, které upravují odpovědnosti za jadernou škodu, a to pokud jde o náhradu té části škody, která nebyla uhrazena provozovatelem (Pařížská úmluva z r. 1960, Vídeňská úmluva z r. 1963).[\[16\]](#)

Některé smlouvy pak stanoví různé dohledové povinnosti státu, zejm. povinnost bdělosti (*due diligence*), v případě jejichž porušení vznikne odpovědnost státu za vzniklou škodu (např. některá ustanovení Úmluvy o mořském právu z r. 1982, o nichž bude řeč dále, viz bod 3.2). Zde se už ale v podstatě dostáváme do oblasti odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování (*responsibility*).

2.3 Práce Komise OSN pro mezinárodní právo

Tématu mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky vyplývající z chování nezakázaného mezinárodním právem se už od roku 1978 věnuje Komise OSN pro mezinárodní právo s cílem připravit kodifikaci. Na rozdíl od většiny dřívějších témat zpracovávaných Komisí jde v tomto případě nikoli o kodifikaci obyčejových norem mezinárodního práva, které v tomto případě chybí, ale má jít o progresivní rozvoj na smluvním základě.[\[17\]](#)

Práce Komise zatím postupovala pomalu a často ji doprovázely koncepční nejasnosti. Komise dlouho tápala, než dospěla alespoň k základní dohodě o celkové koncepci a o dalším postupu. Až v r. 1992 se tak rozhodla téma rozdělit a zpracovat postupně, po částech. Složitější otázku odpovědnosti za již vzniklé škody odložila na později a přesunula pozornost k úpravě odvracení hrozících přeshraničních škod, tedy k problematice prevence. Práce na tomto dílčím tématu byly završeny v r. 2001, kdy Komise schválila Návrh článků zabránění škodám z nebezpečných činností překračujícím hranice a doporučila Valnému shromáždění, aby na jejich základě vypracovalo mezinárodní úmluvu.[\[18\]](#) K tomuto návrhu poznamenejme jen tolik, že se odpovědnosti ve smyslu *liability* netýká. Počítá toliko s rozvíjením povinnosti prevence, s jejímž porušením by byla spojena odpovědnost ve smyslu *responsibility*.[\[19\]](#)

V roce 2004 Komise pro mezinárodní právo přijala (zatím jen) v prvním čtení Návrh principů o rozdělení ztráty v případě přeshraniční škody pocházející z rizikových činností. Většina států, které se vyjadřovaly k práci Komise v

minulých letech, dávala přednost úpravě, která by akcentovala soukromoprávní odpovědnost provozovatele, přičemž odpovědnost domovského státu by měla být jen subsidiární. Komise tento postoj akceptovala, a dá se říct, že jádro projektu posunula k této vizi.^[20] Podle P. Šturmy se tak výsledný produkt do značné míry vzdálil původní vizi mezinárodní odpovědnosti – *liability* jako komplementárního institutu k mezinárodní odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování.^[21]

Návrh obsahuje preambuli a osm „principů“. Princip č. 1 vymezuje rozsah použití návrhu a to na případy přeshraničních škod způsobených činnostmi nezakázanými mezinárodním právem, které zahrnují nebezpečí značné škody skrze své fyzické následky. Princip č. 2 definuje termíny v dokumentu používané (přeshraniční škoda, riziková činnost aj.). Princip č. 3 stanoví cíle dokumentu, kterými má být zajištění rychlé a odpovídající kompenzace soukromým osobám i státům poškozeným přeshraniční škodou. Důležitý je princip 4, podle kterého by státy měly přijmout nezbytná opatření k zajištění takové rychlé a adekvátní kompenzace obětem přeshraniční škody způsobené rizikovými činnostmi na jeho území nebo pod jeho jurisdikcí či kontrolou. Odpovědnost, a to objektivní, by měla v zásadě primárně vzniknout provozovatelům činnosti. Stát by měl zavazovat provozovatele k pojištění či jiným zárukám. Pro případy, kdy by toto nestačilo na adekvátní odškodnění, měla by nastoupit spoluúčast státu.

V případě přeshraniční havárie by státy měly přijmout rychlé a efektivní prostředky jako je včasné oznámení potenciálně postiženým státům, konzultace a spolupráce s nimi (princip 5) a zajistit na národní i mezinárodní úrovni prostředky procesní ochrany, aby se poškození mohli rychle a účinně domoci odškodnění. Princip 7 vybízí státy k projednání regionálních a dalších specifických dohod o prevenci, pojištění a kompenzacích ve vztahu k incidentům způsobujícím přeshraniční škodu. Dle principu 8 mají být všechny tyto principy zavedeny skrze legislativní i správní instrumenty a mezinárodní spolupráci.^[22]

Přílišná stručnost a vágnost dosavadního znění textu může vyvolávat pochybnosti, na druhou stranu je třeba si uvědomit, že dokument vznikl téměř na zelené louce. Předlohou mu mohly být jen dílčí smluvní úpravy v poměrně úzce vymezených oblastech. Sám fakt, že se jej Komisi po letech podařilo sestavit lze považovat za velký úspěch. Pro další hodnocení tohoto dokumentu a jeho možných dopadů je třeba si počkat na finální znění.

3. Úprava ve vztahu k mezinárodním prostorům

3.1 Kosmický prostor

Základními mezinárodními smlouvami, které upravují kosmické právo jsou především Kosmická smlouva z roku 1967 a Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty z roku 1972. Dále se zmíníme také o Dohodě o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech z roku 1979.^[23] Úpravu mezinárodní odpovědnosti najdeme v každé z těchto smluv.

Už první z uvedených, Kosmická smlouva, stanovila, že každý smluvní stát, který vypouští nebo obstarává vypouštění objektů do kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles, a každý smluvní stát, z jehož území nebo zařízení se objekt vypouští, je mezinárodně odpovědný za škody způsobené těmito objekty nebo jejich součástmi jiné smluvní straně nebo jejím fyzickým či právnickým osobám na Zemi, ve vzdušném prostoru nebo v kosmickém prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles.^[24]

Úprava Kosmické smlouvy kvůli svým formulacím vyvolává otázky, zda se absolutní odpovědnost uplatňuje stejně při škodách způsobených kosmickými objekty na Zemi i při kolizích kosmických objektů ve vzdušném prostoru nebo v kosmu. Pochybnost existuje rovněž v tom, zda se daný článek vztahuje i na objekty, kterým se nepodařilo dosáhnout kosmického prostoru.^[25] Jak poznamenává J. Malenovský, smlouva kvůli pojmovým nejasnostem také neumožňuje jednoznačně vymezit právní režim součástí kosmických objektů, protože režimy kosmických objektů a jejich součástí se v ní plně nekryjí.^[26] Pochybnosti v obou směrech vyloučila Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty z roku 1972.

Úmluva z roku 1972 je založena na absolutní odpovědnosti smluvního státu, který svou legální činností způsobil škodu.^[27] Škoda je pro účely smlouvy definována jako ztráta na životě nebo újma na zdraví nebo ztráta nebo poškození majetku státu nebo soukromých osob nebo mezinárodních organizací Vypouštějící stát, za který se považuje ten, který objekt vyslal, nechal vyslat, či z jehož území či zařízení byl objekt vyslán (čl. I), je dle Úmluvy absolutně odpovědný zaplatit náhradu za škodu způsobenou jeho kosmickým objektem na povrchu Země nebo letadlům za letu (čl. II). Je-li ovšem škoda způsobena kosmickému objektu jiného státu jinde než na povrchu Země, je

vysílající stát odpovědný za škodu jen tehdy, vznikla-li jeho vinou nebo vinou osob, za něž je odpovědný (čl. III).[\[28\]](#) Pojem kosmického objektu byl definován širěji, a zahrnuje zde jak jednotně fungující celky kosmických objektů, tak jejich součásti, nosná zařízení i prvky těchto zařízení.[\[29\]](#)

Omezená definice škody se ukázala být problémem ve výše zmíněném případě pádu sovětské družice na kanadské území v roce 1978, kdy došlo k poškození téměř neobydleného území, přičemž nedošlo k žádné újmě na životech a zdraví osob ani na majetku. Daná škoda se tak nevešla pod definici čl. I Úmluvy. Kanada požadovala náklady vynaložené na vyčištění zasažených oblastí, které vyčíslila na 12 miliónů kanadských dolarů, z nichž požadovala na SSSR zaplatit 6 miliónů. Kanadský nárok byl nakonec vyřešen bez jakékoli zmínky o právní odpovědnosti dle Úmluvy dohodou, přičemž SSSR zaplatil jednorázově *ex gratia* částku 3 milióny kanadských dolarů.[\[30\]](#)

Z hlediska odpovědnosti-*liability* může být významné - jakkoli zatím spíše v teoretické rovině - ustanovení čl. VI Kosmické smlouvy, podle kterého smluvní strany nesou mezinárodní odpovědnost za národní činnost v kosmickém prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles, ať již tuto činnost provádí vládní organizace nebo nevládní instituce, a za to, že národní činnost se provádí v souladu se smlouvou. Činnost těchto soukromých subjektů má podléhat povolení a trvalé kontrole příslušného smluvního státu.[\[31\]](#) Odpovědnost státu za činnost těchto soukromých subjektů je odchylnou úpravou oproti obecné zásadě mezinárodního práva, že státy nejsou odpovědné za chování soukromých osob.[\[32\]](#)

Podobně smlouva z roku 1979 - kterou ovšem neratifikovala žádná kosmická velmoc, a jejíž význam je tedy zanedbatelný - stanoví odpovědnost smluvních států za národní činnost na Měsíci a jiných nebeských tělesech v naší sluneční soustavě, i když je prováděna soukromými osobami pod jejich jurisdikcí, a za zajištění, že je tato činnost prováděna v souladu se smlouvou. Příslušný smluvní stát má povinnost zajistit, že tyto soukromé subjekty budou provádět činnost na Měsíci jen pod jeho trvalou kontrolou.

Podrobnou úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou národní činností na Měsíci a ostatních nebeských tělesech smlouva neobsahuje a je v ní pouze vyjádřeno, že státy uznávají, že taková pravidla se mohou stát nezbytná s rozsáhlejší činností na Měsíci. Tato pravidla pak mají být přijata v souladu s postupy, které smlouva předvídá.[\[33\]](#)

3.2 Volné moře a mořské dno za hranicemi národní jurisdikce

Mezinárodní mořské právo je komplexně kodifikováno v Úmluvě OSN o mořském právu z roku 1982 (UNCLOS). Tato Úmluva obsahuje mj. i některá pravidla o obou typech odpovědnosti ve vztahu k různým činnostem na volném moři a mořskému dnu za hranicemi národní jurisdikce (dále také jen "Oblast").[\[34\]](#)

(1) Začneme u ustanovení obecnějšího charakteru, která však s odpovědností-*liability* státu prakticky nepočítají. V čl. 235 Úmluva upravuje odpovědnost ve vztahu k ochraně a uchovávání mořského prostředí. Pravidla zde stanovená jsou velmi obecná a představují pouze rámec pro podrobné rozvinutí ve vnitrostátním právu a ve speciálních smlouvách.[\[35\]](#) Odst. 1 stanoví, že státy jsou odpovědné (responsible) za plnění svých závazků týkajících se ochrany a uchovávání mořského prostředí a nesou odpovědnost podle mezinárodního práva. Odstavce 2 a 3 se týkají civilní odpovědnosti. Odst. 2 ukládá státům povinnost zajistit ve svých právních řádech poskytnutí okamžité a přiměřené náhrady anebo jinou pomoc, dojde-li ke škodě způsobené znečištěním mořského prostředí fyzickými osobami nebo právníckými osobami, které podléhají jejich jurisdikci.[\[36\]](#) Jde pouze o obecný závazek, konkrétní právní úprava závisí na jednotlivých státech.[\[37\]](#)

Pro zajištění okamžité a přiměřené náhrady za veškeré škody způsobené znečištěním mořského prostředí ukládá odst. 3 smluvním státům spolupracovat při dodržování existujícího mezinárodního práva a při jeho dalším rozvíjení v oblasti povinnosti a odpovědnosti (angl. responsibility and liability) za odhad a náhradu škody a urovnání příslušných sporů. Státy mají spolupracovat podle potřeby i při rozvíjení kritérií a postupů pro zaplacení přiměřené náhrady, jako jsou povinné pojištění nebo kompenzační fondy.[\[38\]](#)

Další obecnou úpravu mezinárodní odpovědnosti obsahuje Úmluva ve vztahu k mořskému dnu za hranicemi národní jurisdikce a jeho podzemí. Pro toto pásmo se zde užívá termínu "Oblast." "Činnost v Oblasti" znamená veškerou činnost prováděnou za účelem průzkumu a těžby zdrojů Oblasti.[\[39\]](#) Jde v podstatě o úpravu odpovědnosti za porušení smluvních závazků, čili odpovědnost ve smyslu responsibility, proto se jí nebudeme dále podrobněji zabývat.

(2) Pokud jde odpovědnost-*liability* státu, Úmluva s ní počítá v některých speciálních případech. Jmenujme jen ty,

kteř se tŷkají nebo mohou tŷkat volného moře nebo Oblasti. Tak čl. 263 upravuje mezinárodní odpovědnost (*responsibility* i *liability*) při mořském vědeckém výzkumu. Podle jeho odst. 3 jsou smluvní státy a příslušné mezinárodní organizace odpovědné (shall be responsible and liable) za škodu způsobenou znečištěním mořského prostředí v důsledku mořského vědeckého výzkumu prováděného jimi nebo jejich jménem.

Čl. 110 upravuje právo státu na prohlídku lodi. Válečná loď jakéhokoli státu může provést prohlídku lodi v případě důvodného podezření, že (a) tato loď je používána k provozování pirátství; (b) k provozování obchodu s otroky; (c) k provozování neoprávněného vysílání; (d) tato loď je bez státní příslušnosti; anebo že (e) loď plující pod cizí vlajkou nebo odmítající vztyčit svou vlajku má ve skutečnosti státní příslušnost státu kontrolující válečné lodi. Ukáže-li se, že podezření bylo neodůvodněné a že se zadržaná loď nedopustila žádného činu, který by takové podezření ospravedlňoval, musí být odškodněna za všechny ztráty nebo škody, které utrpěla.[\[40\]](#) Obdobná úprava platí pro případ pronásledování lodi, které se ukáže být jako neoprávněné.[\[41\]](#)

Otázky ekologických havárií na moři a s tím spojené odpovědnosti řeší podrobněji další mezinárodní smlouvy, např. Mezinárodní úmluva o civilní odpovědnosti za škody způsobené ropným znečištěním (1992), která se ovšem nevztahuje na volné moře.[\[42\]](#)

3.3 Antarktida

Smlouva o Antarktidě z roku 1959 žádná zvláštní ustanovení o mezinárodní odpovědnosti ve vztahu k Antarktidě neobsahuje. Úpravu této otázky měla přinést až Úmluva o úpravě činnosti týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy z roku 1988, která ovšem nevstoupila v platnost. Úmluva počítala s tím, že odpovědnost za škodu vznikne příslušné soukromé osobě, která by prováděla činnost týkající se nerostných zdrojů ("provozovatel"). Odpovědnost smluvního státu by vznikla pouze v případě, že by byl sám provozovatelem, za soukromého provozovatele by odpovídal jen v případě zanedbání povinnosti prevence a kontroly nad provozovatelem - zde už by ovšem šlo o odpovědnost za protiprávní chování.

Provozovatel měl být objektivně odpovědný jednak za škody vzniklé z jeho činnosti týkající se nerostných zdrojů Antarktidy na tamějším životním prostředí a ekosystému, jednak za škody na majetku třetí strany nebo ztráty života, zranění apod. Liberační důvody měly být pouze tyto: přírodní katastrofa výjimečné povahy, která nemohla být rozumně předvídána, dále ozbrojený konflikt, ke kterému došlo nehledě na Smlouvu o Antarktidě, nebo teroristický útok namířený proti provozovateli, pokud by proti takovému činu nemohla být účinná žádná preventivní opatření.[\[43\]](#)

Protokol o životním prostředí ke zmíněné Smlouvě o Antarktidě z roku 1991 obsahuje v čl. 16 závazek států vypracovat pravidla o odpovědnosti (*liability*), která se měla stát přílohou protokolu.[\[44\]](#) Inspirací při přípravě přílohy se stala právě výše uvedená úprava v neúspěšné úmluvě z roku 1988, tedy úprava založená na objektivní odpovědnosti provozovatele, a s tím, že odpovědnost státu nastane jen tehdy, pokud by nesplnil své povinnosti dohledu.[\[45\]](#) Příloha (č. VI) byla přijata v červnu 2005 ve Stockholmu a v současné době probíhá ratifikační proces.[\[46\]](#)

4. Závěr

Z uvedeného vyplývá, že mezinárodní odpovědnost ve smyslu *liability* nejen není součástí obyčejového práva, ale není ani institutem, který by byl ve své čisté podobě státy příliš vyhledáván. Pokud jde o otázku závažných přeshraničních škod a jejich náhrady, státy dávají přednost jiným prostředkům. Zejména se klade důraz na primární odpovědnost provozovatele-škůdce a na preventivní povinnosti státu, přičemž odpovědnost státu - *responsibility*, nastává až při porušení těchto povinností. Jak jsme si ukázali, i když už smluvní úprava s ručením státu počítá, jde většinou o povinnost subsidiární či omezenou na úzce vymezené případy.

Skutečnost, že státy dávají přednost uvedeným řešením nemusí samo o sobě znamenat negativum. Soustředění se na preventivní opatření, rozvíjení zásad jako je předběžná opatrnost (*precautionary principle*), stejně jako unifikace zásad o civilní odpovědnosti, může vést ke stejnému výsledku.

Použitá literatura a další zdroje

Brownlie, I.: *Principles of International Law*, 5. vyd., Oxford (1998)

Foster, C.: *The ILC Draft Principles on the Allocation of Loss in the Case of Transboundary Harm Arising out of Hazardous Activities: Privatizing Risk?*, in:

<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-9388.2005.00447.x>, (2005), stav k 25.4.2006

Malenovský, J.: *Otazníky kosmického práva: Kosmické objekty* in: čas. *L+K* 57 č. 10, (1981)

Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, Brno (2004), str. 300-301

Nguyen, Q. D ; Daillier, P. ; Pellet, A.: *Droit international public*, 6. vyd., Paříž 1999

Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů*, Plzeň (2004)

Sunkin M., *Sourcebook on Environmental Law*, 2.vyd., Londýn (2002)

Šturma, P.: *K návrhu Principů rozdělení ztrát v případě přeshraniční škody vzešlé z rizikových činností*, in: čas. *Právník* 2/2005

Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem*, in: Čepelka, Č.; Jílek, D., Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost*, Brno (2003), str. 117, 129

http://www.ejil.org/journal/Vol4/No1/art9-01.html#P63_18718, stav 25.4.2006

<http://www.cep.ag/default.asp?casid=5169> , stav k 20.4.2006

Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech (1979)

Protokol o životním prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (1991)

Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles (Kosmická smlouva, 1967)

Úmluva o odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty (1972)

Úmluva OSN o mořském právu (1982)

RÉSUMÉ

This study is devoted to the current state of development of the concept of the international liability for injurious consequences arising out of acts not prohibited by international law. This liability unlike the State responsibility for internationally wrongful acts does not arise out of the customary international law and can be thus established only *inter partes* by international treaties. The second part of the paper focuses on the regulation of the international liability in the basic conventions on the international spaces, which is one of the areas, where we encounter this kind of liability to a limited extent.

The first part of the study deals with some theoretical questions related to the international liability, above all it explains why we cannot consider it a part of the customary international law. Further, it analyses different kinds of legal regulations, which we can find in current international treaties. It mentions in brief also the efforts of the International Law Commission to prepare a codification of the rules regulating this kind of liability.

The second part of the study focuses on the treaties regulating Outer space, high seas, sea bed beyond national jurisdiction and Antarctica and their respective provisions on responsibility and liability. The elements of the international liability can be found there to different extents. The strongest of them are contained in the regulation of the Outer space. Otherwise we encounter above all alternative solutions.

Finally we conclude that the international liability is not only absent in the customary international law, but States are reticent to use it anyway. States prefer those kinds of regulation that put stress (a) on the preventive obligations of the State, the breach of which entails the State responsibility for internationally wrongful acts and (b) emphasize the civil liability of private persons.

Práce se věnuje současnému stavu rozvoje mezinárodní odpovědnosti (angl. liability) za škodlivé následky činností, které nejsou zakázány mezinárodním právem. Tato na rozdíl od odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování nevyplývá z obyčejového mezinárodního práva, a může být založena toliko smluvně *inter partes*. Druhá polovina práce se zabývá úpravou tohoto druhu mezinárodní odpovědnosti v základních smlouvách o mezinárodních prostorech, což je jedna z oblastí, ve kterých se s touto odpovědností alespoň v omezené míře setkáme.

V první části se práce věnuje obecným teoretickým otázkám spojeným s tímto druhem odpovědnosti, zejména vysvětluje proč ji nemůžeme považovat za součást obyčejového mezinárodního práva. Dále rozebírá druhy úpravy této problematiky, se kterými se setkáme v mezinárodních smlouvách. Zmiňuje se také o kodifikačním úsilí Komise OSN pro mezinárodní právo v této oblasti.

V druhé části se práce věnuje smluvní úpravě kosmického prostoru, volného moře, mořského dna za hranicemi národní jurisdikce a Antarktidy, pokud jde o příslušná ustanovení o mezinárodní odpovědnosti, a hledá v nich prvky *liability*. Jsou zde k nalezení v různé míře; nejvýrazněji se uplatňují v případě kosmického prostoru. Jinak se setkáváme spíše s alternativními řešeními.

S ohledem na to je v závěru konstatováno, že mezinárodní odpovědnost ve smyslu *liability* nejen není součástí obyčejového práva, ale není ani institutem, který by byl ve své čisté podobě státy příliš vyhledáván. Státy dávají přednost řešením, které kladou důraz na preventivní povinnosti státu, a s jejichž porušením je spojen vznik klasické odpovědnosti státu za protiprávní chování a na soukromoprávní odpovědnost provozovatelů příslušných nebezpečných činností.

[1] např. Brownlie, I.: *Principles of International Law*, 5.vyd., Oxford (1998), str. 436-437 | Případ *Gabčíkovo-Nagymáros*, MSD (1997) | Případ *Chorzowska továrna*, SDMS (1928)

[2] např. Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem*, in: Čepelka, Č.; Jílek, D., Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost*, Brno (2003), str. 117, 129 | Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů*, Plzeň (2004), str. 224

- [3] Šturma, P., *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 118-119
- [4] Šturma, P.: *K návrhu Principů rozdělení ztrát v případě přeshraniční škody vzešlé z rizikových činností*, in: *Čas. Právník* 2/2005, str. 121
- [5] Malenovský, *Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, Brno (2004), str. 300-301
- [6] Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 120, 124 | Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné ...*, str. 301;
- [7] Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné*, str. 301-302
- [8] Případ *Korfský průliv*, MSD (1949)
- [9] Případ *Lac Lanoux* - text převzat z: *Extrait de l'Annuaire de la Commission du droit international* - 1987, vol. I, http://untreaty.un.org/ilc/documentation/french/a_cn4_sr2006.pdf
- [10] Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 124-126 | Nguyen, Q. D ; Daillier, P. ; Pellet, A.: *Droit international public*, 6. vyd., Paříž 1999
- [11] Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné ...*, str. 301
- [12] Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 119, Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné ...*, str. 302
- [13] Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 126-127
- [14] Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné ...*, str. 301-303
- [15] Nguyen, Q. D ; Daillier, P. ; Pellet, A.: cit. dílo, str. 763-764
- [16] Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 130-132 | Nguyen, Q. D ; Daillier, P. ; Pellet, A.: cit. dílo, str. 763
- [17] Šturma, P.: *K návrhu Principů rozdělení...*, str. 121; *The ILC Draft Principles on the Allocation of Loss in the Case of Transboundary Harm Arising out of Hazardous Activities: Privatizing Risk?*, in: <http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-9388.2005.00447.x>, (2005), stav k 25.4.2006
- [18] Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné ...*, str. 304-305

- [19] Šturma, P.: *K návrhu Principů rozdělení...*, str. 135
- [20] http://www.ejil.org/journal/Vol4/No1/art9-01.html#P63_18718, stav 25.4.2006
- [21] Šturma, P.: *K návrhu Principů rozdělení...*, str. 135
- [22] Foster, C.: cit. dílo (web)
- [23] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 224
- [24] Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles (dále jen Kosmická smlouva) (1967), čl. VII
- [25] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 230
- [26] Malenovský, J.: *Otazníky kosmického práva: Kosmické objekty* in: čas. *L+K* 57 č. 10, (1981), text převzat z: <http://mek.kosmo.cz/zaklady/pravo/malen81.htm>, stav k 25.4.2006
- [27] Šturma, P.: *Mezinárodní odpovědnost ...*, str. 130-131, Ondřej, J. str. 230-231
- [28] Úmluva o odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty (1972), čl. I, II, III
- [29] Malenovský, J.: *Otazníky kosmického práva...* (web)
- [30] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 232-233
- [31] Kosmická smlouva (1967), čl. VI
- [32] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 226
- [33] Dohoda o činnosti států na Měsíci a jiných nebeských tělesech (1979), čl. 14
- [34] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 224
- [35] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 250
- [36] Úmluva OSN o mořském právu (1982), čl.
- [37] Ondřej, J.: cit. dílo,

[38] Úmluva OSN o mořském právu (1982), čl. 235 odst. 3

[39] Úmluva OSN o mořském právu (1982), čl. 1, odst. 1

[40] Úmluva OSN o mořském právu (1982), čl. 110, odst. 3

[41] Úmluva OSN o mořském právu (1982), čl. 111, odst. 8

[42] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 250-251

[43] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 246

[44] Protokol o životním prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (1991), čl. 16

[45] Ondřej, J.: cit. dílo, str. 248

[46] <http://www.cep.aq/default.asp?casid=5169> , stav k 20.4.2006

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Nový daňový režim ESOP v České republice od roku 2026. Posun k ekonomické realitě a mezinárodním standardům?](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)